

Wikileaks ile sağlanan “şeffaflık” biraz demagoji içeriyor. Sızanlar gözümüzün önüne gerçeklikten kopmuş bir resim çıkarıyor. Bu resmin anlamı açıklık kazanmadığı sürece kendimizi de aldatmış oluyoruz.

İnsanlar dilleri aracılığıyla iletişim kurarken bu iletişimi farklı düzeylerde gerçekleştirirler. Her düzeyin farklı muhatapları, farklı referansları, kelimelere verdikleri farklı anlamları, kısacası farklı alt dilleri var. Bu düzeyleri birbirine karıştırırsak yanlış anlamalar ve giderek skandaller yaşanır. Wikileaks, en azından şimdiye kadar gördüğümüz performansıyla bu tür bir durum yaratmıştır. Diplomatların kendi aralarında kullandıkları dille, sıradan vatandaşın veya akademisyenlerin kamusal alanda kullandıkları dillerin farklı olduklarını anlamaz ve bu farklı düzeyleri birbirine karıştırırsak kargaşa, öfke, kavga ve hatta savaş bile çıkar.

Bir yanda özel konuşmalarda öte yanda resmi konuşmalarda farklı diller kullandığımızı en azından çoğumuz biliyoruz. Dillerin farklı düzeyleri aslında pek çoktur. Örneğin eşimle veya oğlumla konuşurken bir bakan için en doğal bir biçimde “aptalın tekidir” diyebilirim. Beni dinleyen de bu lafımdan aslında duygularımı ifade etmek istediğimi anlar. Bu bakanı IQ testinden geçirmemiş olduğumu bilir, kararlarına ideolojik nedenlerle karşı olduğumu da bildiğinden aslında bu lafa pek önem de vermez. Lafım, bakanla farklı düşündüğümüzü ifade etmekten öte bir şey demiyor olabilir; dikkati çekmez. Samimi olmadığım bir tanıdığıma ise görüşümü farklı dile getiririm: “bu bakanın birçok kararı isabetsizdi” derim örneğin. Bakan karşıma dikilse bunu bile demem (veya diyemem); “bazı kararlarınızın yanlış olduğunu söyleyenler var, sayın bakan, siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?” biçiminde bir laf ederim. Aynı şey farklı dilde böyle ifade edilebilir.

Bu farklı ifadeler oportünizm, korkaklık veya iki yüzlülük sonucu değildir. Farklı düzeydeki dillerin doğal kullanımının bir örneğidir. İnsanlar aynen bu biçimde iletişim kurarlar; binlerce yıldan beri. Bu dilleri birbirine karıştırıp olmadık yerde “yanlış” dili kullanırsak (bir bakana canlı televizyon programında “aptalsın” dersek) suç işlemiş sayılır, mahkûm olur, tazminat da ödeme durumunda kalırız. Tersine de geçerli: özel bir konuşmada hakkımızda söylenen bir laftan alınıp tazminat davası açarsak alay konusu olabiliriz. Bu gerçeği Molière “Le Misanthrope” (İnsan Düşmanı) adlı oyununda çok eskiden, 1666 yılında, olmadık yerde “doğru” şeyler söyleyip (farklı diller kullanıp) trajikomik durumlar yaratan bir karakter çizerek açık bir biçimde ifade etmişti. Her alanın, çevrenin, iş kolunun vb. kendine özgü özel dili vardır. Bu farklı düzey göz önüne alınmadan her sözü kendi seçtiğimiz bir düzeyin açısından duymaya ve değerlendirmeye kalkıştığımızda Molière’in kahramanı gibi çevremizle uyumlu olamayız, acı çeker, zor durumda kalır, başkalarını da yanlış anlayıp onları da dışlarız.

Wikileaks sızıntılarının anlamı ve önemi yoktur demek istemiyorum. Diplomatların nelere dikkat ettiklerini, durumları nasıl yorumladıklarını görmemize yardımcı olurlar. En terbiyeli konuşmacılardan olan diplomatların kapalı kapılar arkasında nasıl farklı bir dil kullandıklarını ve hele neler planladıklarını görüyoruz. İlgililerin yalan yanlış lafları ciddiye alıp üstlerine bildirmelerinin eleştirilmesi de pek haklı değil. Söylenti de olsa bir ülkede yaygın olan görüşler bir gerçeklik oluştururlar. Mitosların kaydedilmeleri doğal sayılmalıdır. Tabi “haberini” kanıtlanmamış laf olduğu belirtilmesi şartıyla. Ama her iletinin belli bir dil düzeyinin içinde yaratılmış olduğu da hiç unutulmamalıdır. Diplomatlar çevresinin dili kamusal alanda kullanılan resmi dil gibi algılanırsa ilgililer kimi zaman hakaret algılarına kimi zaman da söylentiye kanıt sanırlar.

Birilerine duyurulmaması kaydıyla dile getirileni (yani belli bir dil ile ifade edileni) o birilerine ciddi ciddi (yani başka bir dile referansla) yetiştirirseniz, yani dedikodu yaparsanız, ki Wikileaks bunu yapmıştır, tabi ki gürültü kopar. (Dedikodunun tanımı da tam bu değil mi?) Oysa akıllı olanlar dedikoduya kulak asmamalı. Boşuna canları sıkılmamalı. Arkamızdan birilerinin konuştuğunu hep biliriz; tam olarak ne dediklerini bilmememizde isabet olabilir! Amerikalı yazar Irwin Shaw'un “Whispers in Bedlam” (Bedlam'da Fısıltılar) (1972) adlı bir öyküsü var. Bu günlere uyuyor. Öykünün kahramanı bir gün en ufak fısıltıyı duymaya başlar. Önceleri bundan büyük yararlar elde eder. Kendisi Amerikan futbolu oynamaktadır, karşı takımın taktiklerini çok uzaklardan duyar ve çok başarılı savunma sergiler. Ama zamanla sorunlar yaşar. Bir uçak yolculuğunda karşılaştıkları tehlikeyi tek o öğrenir pilotların konuşmalarından, çok korkar, güler yüzlü komşularının hakkında nasıl kötü konuştuklarını duyar, siyasilerin ikiyüzlü olduklarını, annesinin sevdiği kadını kötü bildiğini yine uzaktan duyar, güvendiği papazın ahlaksız olduğunu da aynı biçimde öğrenir. Hayatı yaşanmaz olur. Sonunda doktora başvurur, kulağını ameliyatla sağlar. Artık futbolda başarısızdır ama ruhsal dengesini kazanır. Hayatından memnundur.

Yani “özel” konuşmalara kulak vermemek yararlı ve huzurlu olabilir. Bizim duymamız için söylenmeyenlere – dedikodulara - kulak asmasak iyi olur diye düşünürüm arada.

*